۱۳۲٦ سنه ۸ جمادی الاخر سهشنبه ۱۹۰۸ سنه ۲٤ ایيون № 35

الاصلاح

تاسيس سنه ۱۳۲۵ ۷ ٤

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ"

قزانده نسخه‌سی ۷ تين علمی ادبی هفته‌لك غزیته ، چیت شهرلرده ۹ تين

اخطار:

یبارلگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه اختیارلیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نك بهاسی

سنه‌لك ۳ صوم آلتی آیلق ۱ صوم ۵۰ تين ۳ آیلق ۱ صوم شاکردلر ایچون ۳ آیغه ۷۵ تين قزان شاکردلرینه آیلاب ۲۵ تين.

آدرس:

Казань, Редакція газ.
„ЭЛЬИСЛАХЪ"

فهرست:

مدرسه وشاگردلر
کتابلر حقنده محاکمه
ئه‌سپیرانتوچیلر
خاتون قز عالمی
ایسکی مدرسه‌لر ایچون لغتلر
طاو یاغنده مکتب وملالر
سمبر اویازنده مسلمانلر جمعیتی
خیر دعا آلوب چقغان ملالر.
زکی شاکردنك مدرسه‌دن قولووی

هدیه.

یللق مشتریلرمزگه کیله‌چك №۳٦ «الاصلاح» ایله برلکده «نظاملی مدرسه» نام رساله کوندرله‌چکدر.

قزان ۲٤ ایيون

حکومت اورته مکتبلرنده ایسکیلك.

روسیه مملکتنده ایسکی ترتیب، معیشتنك هر جهتنده ترقیدن مانع بولب کیلسه‌ده، هیچ برسی بوحقده معارف نظارتی قدر بولدرا آلماغانلر.

معارف نظارتینك باشینده وقتی بله‌ن بقونله‌ی معارفکه مناسبتی بولماغان غینیراللر طورغانلقندن بقونله‌ی قطع نظر بله‌ن — مناصبتلیلریده معارف طارالووینه ممانعت کنه ایتکانلر ایدی. دومانك تصینقر خطیبلرندن برسی دیگانچه «معارف نظارتی» معارفکه آپپازیتصیه‌ده طورغان.

معارف نظارتی تورلی وقتلرده تورلی یوللر طوتب کیلب، برسندن برسی اوڭغایسز چقسه‌لرده، آراده تالصتوی (مشهور محرر توکل، آنك فامیلیه داشی) وقتینك توتقان یولی قدر روس ضیالیلری کوڭلنه جراحت قالدرغانی یوقدر.

بو وقتده معارف نظارتی، اورتا مکتبلرده کوبره‌ك ایسکی تللر (لاتین وگریك تللری) وآلارنك ادبیاتی بلان اشتغالنی مجبوری یاصاب، خلقدن یاشلیق روحی واول وقتده غربی یاؤروپاده بیك حرکتلی بولغان حریت افکار اوچقنلری، روس یاشلری کوزندن ممکن قدر قاچورلب طوتولغان‌در.

حاضرگی روس ضیالیلرینك کوبره‌ك قسمی شول عصر شاگردلری بولغانلقدن، اول عصر سیاستینك ایك زهرلی اوقلری آلار قلبینه قادالب برده اونتولماساق جراحت قالدرغان. مونه شونکار کوره‌ده آکتابریستلرنك شول‌قدر صاق خطیب‌لری فون آنریپ دورت دولت دوماسی کافیدراسندن: «مادامکه خلق وکیللری مونده، مکتبلرگه تالستوی سیاستی قایتارلمس!» دیب قچقردی. لکن... بو قچقرولر کوبمی تأثیر ایته، بوسوزلر کوبمی عملگه قویلا؟ آنسی ایکنچی مسئله.

مدرسه‌لر وشاگردلر.

نیچه ییللر اولدی ایندی مدرسه‌لرنی اصلاح فکری قوزغالوب شاگردلرده شونکار دائر حرکتلر بوله باشلاغانغه، بونلر ایسه هر قایوسی هرکمگه دیورلك معلوم. ییلده‌غی عادتچه بو ییلده شاگردلر مدرسلرگه عریضه بیروب مدرسه‌لرنك اصلاح ایدیلووینی هم مدرسه‌لر برله‌شدیریلوب ترتیبکه صالنووینی صراب عریضه‌لر بیروب تارالدیلر.

شاگردلر اوزلری تارالدیلرده کیتدیلر. اما مدرسلر ایسه «آلتی ییدی آی باشمز شاگردلر طاوشی ایله طنغان ایدی، ایندی بر آز طنچلیق دیب» بوشانوب راحتلانوب قالدیلر. مدرسلر، مدرسه، اصلاح سوزلرینی تلگه بیله آلاسیلری کیلمایچه تیك یاتالار.

تارالوب کیتگان شاگردلر، شبهه‌سز، تورلیسی تورلی طریق ایله آقچه قازانوب کورگه اصلاح ایدیلگان مدرسه‌لرگه کیلوب کرورگه‌اویلاب یری تورغانلردر. لکن ملك قات تاسفکه! مدرسه‌لر همان ایسکیچه، همان شول ایسکی روشچه‌شاگردلرنك، تورلی اقتدارسز معلملر، ثلله نیندای ده‌سپوتیچکی مستبدانه‌قانونلر، طاغن ثلله‌نیندای یمینلر، توبه دعالری، ایله یاش قانلارینی بوزارغه، آلارنی ثلله نرسه‌لر ایله مشغللارگه اوقو، معارف دیگان نرسه‌لردن کونکللرن بیزدرورگه حاضرلانوب تورالار.

اولغنه یتماسه طاغن شول، انسانی هلاك ایته تورغان هلاکت یورتلارینه — ثلله نیندی صالملر صالدروب شاگردلرنك آقنق کوچلری ایله جیغان آقنق بر تینلرینی جیوب آلوب آشارغه بر کتو، فلان وفلان اسملرنده آچ‌بوریلرشاگردلرنی کوتوب تورالر. بو شخصلر همان شول ایسکیچه، شاگردلرنك اوقووینه مانع بولوب، آلارغه استراژنیکلك وپالینسه‌یسکیلك ایتارگه حاضرلانوب تورالار.

منه مزگه یاقارقغنه گزیته‌لرده تارالغان مدرسهٔ محمدیه اعلانی. نیچه ییلدن بیرلی شاگرد ایله صوغشوب، ثوتقان یوللرینك نتیجه‌سز وفائده‌سز ایکانینی نیچه مرتبه‌لر تجربه ایلان کورمش بلمش، نیقدر شاگردلرنی قووب چقارسه‌لرده نیقدر یمینلر، توبه، ثلله نیندی شرطلرغه قول قویولر بلمام تاغین ثلله نرسه‌لر ایله شاگردلر آلوبده، معلم اسمن آلغان جاهللرندن شاگردلرنی قناعتلندره آلماس، هیئت‌معلمین بویلك شول‌ایسکی روشچه اعلان تاراتادر.

اعلانده مدرسه پروغرامی وترتیبی، اصلاح ایدیلووی توغروسنده بر سوز بولماسه‌ده، کونکلگه بیك یاقشی، هر کمنی اوزینه سجده ایتدیرگان

پیتر تاشی نڭ کوبمی آلنەچغی ونیچك آلنەچغی، شاگردلرنڭ عریضەلر ایله یالندیریلەچغی هر برسی ذکر ایدیلگان. بولاردن کورمه مدرسۀ حسینیەده ئلله نیندی اعلانلر تاراتور، باشقەتاغین قاسمیه بیکمولیه، آقمولليه ئلله کمیەلرده شوندی اعلانلر تاراتورلارده اش بنار. مونه! سز شاگردلرگه، اصلاح ایدلگان مدرسەلر. منه! سزگه برلاشدرلگان، ترتیبکه صالنغان مدرسەلر. منه! سزگه ئلله نیندی کورصلر تمام ایدوب، اوقوتاچق فننده اسپیسیالیست معلملر. منه! سزگه بەنلرگزنی، عقل وذهنلرگزنی صاف صاقلار ایچون، أت اویاسی کبی پانسیونلر، ایدەگز رحیم ایدگز خلق قهرمانلری، خلقنڭ یناکچیلری، خلقنڭ سعادت وراحتینڭ خدمتچیلری، سزگه طاغین موندن آرتق نی کیرەك ایندی؟

منه! سز شاگردلرنڭ عریضەلرینه نیندای التفات ایتوب حاضرلانوب تورالر.

شولای ایتدیروب کوز کوننی، مدرسەگه دیه اوقی تورغان شهرلرگه بارغاچ ایشوکدن ایشوککه یوروب، ئلی مدرسلرگه ئلی بایلارغه، ئلی خلفەلرگه سجده قیلا قیلا، توبه اینه اینه یالواراسیلر بار ئلی. حاصل، کوزگه کوروب مدرسەلر اصلاح ایدیلو سببلی کورەچکلر بار ئلی.

شاگردلرنی شول روشچه اذا وجفالاولار، مدرسلەنڭ، شول شاگرد جیونی ئلله نیگەقویوب، شونڭ ایله قبارنوب ترولری؟ تاتار بایلارنڭ، یا اخنو، مدرسەگه یاردامم تیه دیب ملڭ منتلر ایله عزیز شاگردلرنی اوزلرینه ایبولدرونی ئلله‌نیگه قویولری قایچان بتار ایکان، یتار ایندی! بونڭ کبك وحشت وازویرستۋولارغه نهایت بیرورگه وقت.

مدرسەده خلفەلك اسمین آلوب یاتوچی افندیلرگەده، اول اشلرین تاشلاب، یاش بالالرینی بتون فن پیداغوغیکەگه مخالف بولغان، ئللەنیندای قصولار ایله ئرەم ایتوب خلقغه اونوتلماساق خیانت ایدونی تاشلارغه.

اویلاب قاراگز افندیلرم! نیندای پیداغوغیکەگه موافق، قصونقیلق وتعزیر یاکه جزا ایله اخلاق توزاتو، هم شاگرد اوزی قانع بولمادیقی هم دشمان کوردیکی کشی سندن سبق اوقنو، اوقوتاچق فنندان هیچ خبردار اولمای توروب بازاردن صاتوب آلوب کرگان کتابقه قاراب درس اوقنو؟ اینساگزچی! زنهار! قایسی پیداغوغیکه بوینچه سزنڭ بو اشلرگز. آرالارگزده پیداغوغیکه یازوچی ده بار توگلمی صوڭ؟ آزغنه انصاف ایدیگز!

عصرمز یکرمنچی عصر اولغانغه کوره فن خارجنده هیچ بر اشنی وجودکه چیقارو ممکن اولمیەچقنی خاطردن چیقارماسقه تیوشلی.

آندی فن ونااوکاغه مخالف اشلرگه نهایت بیرورگه تروشه تورغان زمان. «حضرت»

یاڭا کتابلر

بلغار خرابەلری هم برونغی بلغارلر.

(نجیب خلفین ترجمەسی. «صباح» نشری بهاسی ۱۲ تین)

بوکتاب تورنه‌رەللی اسملی انگلیز تصنیفی روسچەدن ترجمه. بش قطعه؛ ناچارغنه بولسەده، رسملریده بار. بلغارلر حقنده تاریخ حاضرگه قدر بیك آز نرسه بلدرته. شونلقدن مونده‌ده ئلله نیقدر تاریخی معلومات یوق. شولایده بولسه، اول حقده برفکر حاصل ایتەر ایچون هر تاتارغه اوقب چغارغه توصیه ایتەم. کچکنەگنه برکوریوز: کتابنڭ بعض بیرلرینده آسقه توشوروب قصقه، قصقه بیانلر درج ایتولگانده، امضا اورنینه «اداره» دیب قویلغان.

نرسه اداره‌سی؟ کم اداره‌سی؟ دیب صوریسی کیله.

اوقو كتبخانه‌سی.

«صباح» كتبخانه‌سی شوشی عنوان بله‌ن كچكنه، كچكنه رساله‌لر نشر اینه باشلادی. حاضرگه قدر ٥ رساله نشر ایتدی:

١) «الله حقلقنی كوره لـكن تیز آیتمی» محرری تالستوی. مترجمی: ش. آحمرف. ترجمه‌سی ساده تل بله‌ن هم ماتور اشله‌نگان.

٢) «علم وجهل» كم اثری ایكانی معلوم توگل. بره‌ر یاشقا ترقی اینـه باشلاغان، تورلی بیردن چربله‌گان بر شاگرد اثری بولورغه كیره‌ك: بیك ایسكی مسئله، ایسكی صورتده وایسكی لاتده یاصا-لوب، چوبك چه‌ینه‌لـگان.

٣) «سیگنال» روسچه‌دن بصیر بن قاهر هـم حسین بن عبـاس ترجمه اینگانلر. ترجمه‌لری چیبه‌ر وتیگزگنه بولسـه‌ده، ترجمه اینه‌رگه اثر صایلی بلمه‌گانلكلرین كورسه‌تكانلر. موتلغی فكر: توره‌لرگه اطاعت ایتو بخت دیمكدر.

٤) «طونغاتای» قرغزلر طورمشندن قصة بر حكایه. روسـچه‌دن تاتارچه‌غه ترجمه اینگان س. سونچه‌له‌ی. ترجمه‌سی بیك گوزه‌ل. بزده حاضرگه قدر قرغز معیشتندن یازلغان نرسه‌لر برده بولما-غانلقدن، «صباح» كتبخانه‌سینك بو باشلاوی بیك گوزه‌ل اش.

٥) «طومـاس آدیصون كم؟» محرری ن. آ. روباكین. مترجملری نصیر بن قاهر حسین بن عباس. ترجمه‌گه صایلاغان اثرلری وترجمه‌لرینك موفقیتلی چقغـان. «اوقو كتبخانه» سینه كوبره‌ك شوشندی اثرلر كرتلووین كوته‌مز.

بوكتابلرنك همه‌سی بالالرده آكلارلق یكل تـل بله‌ن واوقرغه كوكللی صورتده یازلغان بولغانلقدن مكتبنك آخرغی صنف بالالرینه اوقوتلدقده، تورلی طرفدن فائدلی بولاچقلردر. شوكار كوره معلملر دقتینه عرض ایته‌مز.

ئه‌سپیرانتوچیلر.

مسكاوده ئه‌سپیرانتوچیلر جمعیتنك اعضالری كوندن كون آرتا بارادر. حاضرگی وقتده جمعیتنك اوزینه مخصوص كتبخانه‌سی وكتاب مغازینی بار. كتبخانه‌ده‌گی كتاب وژورناللار هـر قایوسی ئه‌سپیرانتو لسانندە.

جمعیتکه اعضـا بولورغه اسناوچیلر ایچون، ئه‌سپیرانتو لسانینی تعلیم اینله تورغان قورصلر موجود. آنك صوكنده آطنه صایون جمعیت طرفندن مخصوص كیچه‌لر یاصالا. بو كیچه‌لرده روس لسانینی هیچ استعمال قیلماینچه تكلم هم لیكسیه ئه‌سپیرانتو تلی ایـله أدا قیلنه‌در. جمعیت اعضالری چیت مملـكتلرده‌گی ئه‌سپیرانتوچیلر ایله دائما مخابره‌ده بولنه‌لر.

ئه‌سپیرانتو تلینك خلق آراسنده تارالوب كیك میدان آلووینه طبیبلرده بیك طرشالر. چونكه تورلی مملـكت طبیبلری آراسنده بولغان اسیزده داكلاد یاصاو ایچون بونداین بر بیگل لسان انتخاب قیلنسه، اش آنسات اوله‌چقدر. پروفیسیونالنی صایوزلرده بو لسانك ترقیسنه دقت قیله‌لر. هم حاضرگی وقتده پیتربورغده‌غی بعض بـر پرو-فیسیانالنی صایوزلرده هـم مسـكاو شهرنده سودا خدمتكارلرینك اوبشستواسنده‌ده بـو لسان تعلیم قیلنه‌در. «اخبار»

خاتون قز عالمی.

بواوپازندن.

اوز تلمزده گزیته‌لر چقا باشلاغاندن بیرلی آزماز گزیته‌لر اوقی باشـلاغان ایدم. اوّلره‌ك گزیته‌نك خبرلرندن باشقه بیرلرینی آكلاماسامده، كوب، كوب اوقی باشلاغاچ همـده آبزیلرمدن بلماگانلرمنی صوراشقالاغاچ، آكلاب اوقی باشلادم.

خصوصا بویل «الاصلاح» گزیته‌سنڭ «خاتون قز عالمی» دیب بزنڭ توغروده یازلغان مقاله‌لرنی بیك یاراتوب اوقیدر ایدم. مونڭ ایچون «الاصلاح» نڭ یازوچیلرینه آیرم رحمتلر اوقوب، بزنی بولای قایغرتغانلری ایچون کیلمانه ایدم.

بو صوڭراق وقتلرده برسه‌بر قزینڭ مقاله‌سین کورووم ایله مینده، اوزمزنڭ اویه‌ز قزخاتونلری توغروسنده بر بر نرسه یازارغه بیك قزغوب شول مقاله‌نی یازدم.

بومقاله‌نی یازوومدن مقصودم، اوّل بوا اویازنڭی خاتون قزلرنڭ حالینی حرمتلی اوقوچیلرغه بلدرمك. صوڭندن آرقاداشمز ماه سرور توتاشنڭ صوڭغی یازغان فکرلرینه قارشی اوزفکرمنی، گرچه بیك ناچار وتوبان فکر بولسه‌ده، بیان ایتمکدر.

بزنڭ بوا اویه‌زنده هم بوانڭ اوزنده قزلار ایچون برگنه دانه اولسون مکتب اولماینچه، یورلارچه یاش قزلار، یا بتونلای اوقومیچه نادان قالالر، یا ایسه استاذ بیکه آبزطایلرنڭ ایجك ومحمدیه‌لری ایله می چرته‌لر. قزلر ایچون مکتبنڭ یوقلغی‌غنه توگل، مکتب صالورغه برگنه قایغرتقان کشی‌ده یوق. ئلی قایه باراسڭ قزلارغه مکتب صالوغه، بزم تاتارده هربرایشده آلده یوروچی ایرلرمز ایچونده جونلی واشکه یاراقلی برمکتب یوق. بتون اویه‌زگه برترتیبلی واصول جدیده مکتبی یوق.

شولای بولغاچ قزلار ایچون مکتب امید ایتارگه قایه ایندی؟. بزنڭ اویازنڭ ملالری هرقایوسی دیورلك، بیك آز استثنا ایله، ایسکی فکرلی اولدقلری کبی، یخشی‌غنه اویه‌زگه سوزی اوتـه تورغـان بوا داملاسی ئلی اوزی «قایچان اصول جدید بتار ایکان؟ نیچوك شونی بترورگه ایندی، معلملری برله جهاد ایته‌رگه‌می ایندی نیشله‌رگه» دیب آقرنوب، باقرنوب معلم کیترتو ونظاملی مکتبلر آچوغه قارشی تورادر. ایرلار توغروسنده بوفکرده بولغان ملا ودا‌ملالرنڭ قزخاتون توغروسنداغی فکرلری نیچوك برلاسی بیلگولی ایندی.

مونڭ اوستینه طاغن بتون اویه‌زمزده دیورلك برتلگه آلوراق استاذ بیکه یوق اولوب، بز مظلومه‌لر توغروسنده آزغنه قایغرتوچی ده یوق.

باشقه یاقلرده بیث آز اولغانده، یا بر ایکی فکرلی استاذ بیکه، یاکه فکرلی معلمه، اولوب آنلار اوزاویازلارنداغی قزخاتوناوچون گزیته‌لرگه یازوب فلان ایتوب، نیچوکڭ فکر کرتارگه تروشه‌لر. بزنڭ اویازده اولده یوق.

بزنڭ استاذ بیکه‌لرنڭ خلقنی ایشانغه مرید ومریده بولورغه دیه‌لاب، گزیته اوقودن طیوب، یورتدن یورطقه غیبت‌قاپچقلارن بوشاتوب، آشاب یرودن باشقه اشلری یوق. ملالرنڭ قزلاریده، آتالاری قارشنڭ یازو حرام اولغانغه کوره، برنرسه بلماینچه حیوان شیکللی بابلموب یاتالار.

اوتکان یلنی کورشی اویازده شیمر زاده سرای بای قـزلار مکتبی آچه ایمش دیب ایشتدرگان ایدیلرده، تلده‌گنه قالدی آخری. اولڭ‌بولمادی.

بویل ایندی یاڭا تینچلی‌ده جمال‌الدین‌حضرت برقزلار مکتبی صالمه کلی ایمش دیب‌سویلیلر، بوده تلڭ‌گنه قالماسه ایندی یارارایدی.اویازمزده برقزلار مکتبی بولور ایدی. ایشته بزنڭ حاللر شوشی: بـوا اویازینڭ قـز خاتونی توغروسنده شول‌قدر یازوب تورام ئلی کیلاچکڭ طاغن یازارمن.

ایندی ماه سرور خانمنڭ رسمی معلمه‌لرسبزدی توغروسنده یازغان مقاله‌سی حقنده برایکی سوز أیتماکچی بولام. مین اوزم معلمه بولماساملڭ، خاتون قزعالمینڭ بیك توبان حالده بولووین، هم آلار ایچون طرشوچینڭ بیك آزلغین ایسکه توشروب، بوتوغروده سویله‌شوگه اوزمنی حقلی تابامن.

ماه سرور خانم، معلمه‌لرگه رسمی اسیزده یاصارغه کراکلگنی یازوب شونارغه دعوت اینه‌در. مینمچه ئلی بوایش معلمه‌لر ایچون ایرته‌رك کبك. بلمیم تاغین، باشقه یيرلرده ئلله قزخاتون باشقه‌چاراقدر. اما بزنك اوبازگه قاراغانده اول اشلر محال کبوك. گزینه‌لرده اوقلديغنه کوره‌کوب ییرلرده قزخاتون‌شونده‌ی توبان حالده، شوکار کوره مینم اسیزدنی ایرته‌رك دیه‌سم کیله‌در. لکن اسیزد بولمی ایندی دیب بتونله‌ی قزخاتوننی اوقتوتوغروسنده اونوتوبده یبارورگه یارامی.

منه گزیته‌لرده، نیچوك اوقتورغه ونینده‌ای کتابلر کیره‌کلگی توغروسنده تجربه‌لی معلمه‌لر، یازسالر ئلله بلکه بزنك کبوکلر فائده‌لنروب آقرون‌آقرون اوقوته وخلقنی آچا باشلار ایدیلر. شوکار کوره مین، ماه سرور خانم کبی مقتدره خانملردن، حاضرگه شول گزیته اوستلرنده بزگه یول کورساتولارنی اوتنه‌رك اسیزد ممکن اولماغانده شونك ایله قناعتله‌نولرینی اوتنه‌من.

باشقه‌لار طافین بو توغروده نی یازارلار.

بوا اویازنده: زینب بانو

ایسکی مدرسه‌لر ایچون لغتلر:

(٣٤ نچی نومردن ما بعد)

علم — الصورة الحاصلة من الشیء فی الذهن. ملا بولور ایچون کیره‌کلی نرسه.

کتاب — مصنفی معلوم، طبعیسی ماتور ویاکا بولماو شرطی بله‌ن هر، ایکی قاطرغا آراسنده‌غی یازو. همه‌سی واجب الاعتقاد والانقیاد.

درس — مدرس حضرتلرینك درسخانه‌ده جن تلنده اوقی طورغان أفسونی. ایکی یولدن آرتق بولمی.

مناظره — بیك نق سوکشب، آقندن اوزك قوانب یوروسه‌ك شول مناظره بولا.

«مطالعه» — میبك چرمیچه حاصل بولمی طورغان بر قوه.

شرح — آکلانورلق نرسه‌نی آکلاتماو ایچون یازلغان هزلیات.

حاشیه — می چرتور ایچون مطالعه اینوله طورغان چوبك.

تفسیر — کعب الاحبار‌دن روایت اینولگان یالغان قصه‌لر.

حدیث — تبرکا صلوات آخرینه یالغانب اوقولا طورغان سوزلر.

اصول — بر نرسه‌ده استنباط اینمه‌و شرطی بله‌ن اوقولا طورغان، آلة استنباط.

منطق — تجقرشرغه ماده بیره طورغان قاعده‌لر.

صرف نحو — فورما ایچون اوقولا طورغان «ضرب زید» لر.

فقه — بزنك قولده اسیر طورا طورغان اورصلر بله‌ن معامله‌نی وقللرمزغه نیچك کتابة بیرونی اویره‌ته طورغان بیك مهم فن. اوقوغان کشینی احتراما «مختصر خوان» دیبده آطیلر.

هیئة — یرنك تیك طوروب قیاشنك ییر تیره‌سنده أیلانوویني آیتلر بله‌ن اثبات ایتکان فن.

قراءة — ملا بولاسی پیش قدملرنك شایه‌رزاغه باروب تحصیل اینه طورغانلری قزللی، یاشللی طاوشلر.

سمبر اویازی مسلمانلر جمعیتی.

اوشبو جمعیتکه رسما رخصت آلندیغنی و١٩نچی مایده برنچی عمومی جیولوشی بولاچاغینی «اخبار»ده یازمش ایدك. جمعیت بولوب اوتدی. جمعیتکه اشتراك ایدوب مالی‌تلی، برلان یاردمده بولونغان ذوات کرامغه تشکر اولنه‌در. جمعیت آچولدی خلق اوچون، جمعیت بر کشی‌نك توگل، خلق نلك‌در. جمعیت‌نی آلوب باروچی‌ده خلق‌در. فائده کوروچی‌ده خلق‌در. جمعیت‌نی یاشاتوچی‌ده خلق‌در.

بناءً علیه مالم، فکرم، قلم برلان بتون خلقغه خدمت ایتمایم دیگان علماء وبایلرغه، مسلمانلرنك مکتب مدرسه‌سزلك جهتندین ظلمت‌ده یاشادقلرینه، آچیغان خلق خدمتچیلرینه، مسلمانلرنك یوزلرینه قارا یاغا تورغان روشده شهر مسجدلری آلدنك، قریه اوراملری بوینده اش‌سز، آش‌سز قارا توفراق کبی خیرچی‌لر، عاجز وفقیرلرنی قزغانغان وآیاغان همت ایالرینه، الحاصل «من‌لایهتم بامر المسلمین فلیس منهم» حدیث شریفینه حیات اجتماعیه‌نك ایك بیوك قاعده‌سی دیوب قاراغان ذوات کرام‌غه مسلمان‌لرغه جان کرتورگه، وآغارتورغه قوشولورلر.

بتون اویازمزده قولغه آلورلق مکتب یوقلغی معلوم، قرائت خانه صناعت خانه یوقلغی‌ده کوبدین معلوم، علم‌سزلك هنرسزلك بلاسی اولاره‌ق بتون اویاز خلقی دیورلك «ژولغا» بویلارینه خدمت ایون چاچلدیکیده معلوم، یاش اوسەر معصوم‌لارده شول قاره خدمت‌لرده ارەم بولوغه اوسدکلری‌بلە معلوم، خلق‌نك نادانلغی حیات اجتماعیه‌گه ایك ضررلی روشده، اخلاق‌سزلغیده معلوم، دینی وملکی حقوق‌لرندین محروم ایدکلری، وبو محرومیت‌لارندین اوزلریده خبرسزلك‌لری معلوم، وبویله معلوم نرسه‌لر دخی بیك کوب‌درکه مسلمان‌لر اذاسنی چیگه‌لر...............

ایشنه «جمعیت» مکتب وقرائت خانه‌لر بولوندررغه طرشور مسلمان‌لرغه هنر اوگرانورگه یاردم ایتار، اخلاق درس‌لری اوقور، خلقنی محروم ایتلگان حقوق‌لاری برلان طانشدرور، واول حقوق‌لاری برلان فائده‌لندرر.

بناءً علیه بو مقصد اوچون تأسیس ایدلنگان جمعیت‌که مسلمان‌لر، گروه گروه کیلوب قوشولورلر وخدمت ایتارلر، وشول جمعیت واسطه‌سی برلان خلق‌غه آلك بیرورگه طرشورلر، وبو خیرلی اشکه جمله‌دین اول ملالر قوشیلوب عوام‌غه یول باشچی‌لق کورساتورلر «سیدالقوم خادمهم» شوندی اورن‌لرده اولسه کیرك.

جمعیت‌نك اوصطافی طبع ایدلنوب تیز کونك طاراتیله‌چقدر.

بدرالدین عمرانی:

طاو یاغنده، مکتب وملالر.

بوطاو یاغنك، کوب اویه‌زلر بولغانلقدن برگنه اویه‌زنی، توتوب سویله‌رگه توغری کیلمی، بو یاقك بولغان زویه، ته‌تش، بوا، تصویل اویه‌زلریدر. مین اوزمده زویه اویه‌زنده، تورغان‌لقمدن، بو اویه‌زده‌گی ملالرنك، بورونغی چواش ئرملارینی تاشلاماولارینی بیك آچق بله‌من.

بو اویه‌ز تاتارلری بتون‌معارف، حقلق، اوقو-اوقتودن‌محروم‌درلر. بونده ۱۹۰۶نچی یل‌ده ملاایلی آولنك‌بر جمعیت یاصاب، ماتاشقان‌بولغان‌ایدیلرده، برنیچه ایشان وقارا ملالرنك، «بولار حکومت‌که قارشی جمعیت‌یاصیلر» دیب دانوس یاصاولری بله‌ن برنرسه‌ده بولمیچه قالدی. بوطرفده ملالر: خلقنی‌اوقتورغه، نیندی‌گنه بولسه‌ده هنر، علم‌بله‌ن خلقنی راحت یاشی تورغان درجه‌گه کیترورگه بتون وحشیلك‌کوزی بله‌ن قاریلار.

تاغی بینمه‌سه، ملا اسملی موژیکلر: بازار سایون اویولوب، اویولوب، ازناقومی اورس‌ده کاررزین، کاررزین...... آودارالار. اوزلری شول ئچولری بله‌ن‌گنه قالمه‌لر یخشی بولورایدی. ئه‌لی یاش معلم، شاگردلرنی چه‌ینه‌شب، آلار اوستندن دانوسلر یاصاب، آول کشیلرندن قیناتوب، مسخره ایتدره‌لر.

بونك برنچی تنقیدایتمه‌لی اورن، زویه اویه‌زی تاتارلارینك، برتاتارغلاصنیلری بولدره آلماولاریدر.

اوتکەن یـل : (Уѣздное земское собраніе) غـه غلاصنیلر صایلاغانده بو تاتارلار یوقلاب، بتونلەی بلمی یا که بلسەلرده تاوش طنلرون چغارمیچه قالدیلر.

بولارنی ایچون بونده غلاسنی بولدرودن قورقالار؟!.

اگر تاتاردن برغلاسنی بولدرا آلسەلار، اول وقتده احتمال زویه اویەزنده بایتاق‌غنه تاتار آوللرینه مکتب صالدرلوب، خلقنی زمانەچەتربیه ایتلور ایدی.

بوده ملالر آرقلی عوام‌غه کرتلگان فکردر. عوام‌ده شول، ملالر جرن جرلیدر. بو اویەزده، تل‌گه آلوب، سویلەرلك ملا ومکتب ئاهوی بیك مشکل برشی. مین بونده، خلق‌ایچون قایغرغان‌بر حضرت، ایشان وملا تابا آلمیم.

بار بولغانی «قورصاق» ایچون‌گنه آبزتـای ایچون‌گنه خدمت‌ایتوبلەن برابر عوامنی‌ممکن قدر، اوقودن‌بیزدروب، اوقتوچیلرنی، بتونلەی‌کافر، دینسز، خلقنی دیندن چغاروچی دیب آلارغه‌کورسەتولر یدر.

مکتب، تربیه‌ایدرگه صلاحیتلی زورآوللاردن: (بورنده‌ق)آولیدر. بو آول سیمبیرسکی‌ترا کة اوستنده زویه صووی بلەن (گوبونه) صوی قوشلغان‌یرده اوطروب، ایکی محلەلی هم پوچته خانه، تیلیغرافده باردر. یاز کونلرنده، آغاچلار بلەنده یخشی‌غنه زور سودالری بار. بو آول‌نڭ‌بر محلەسنده ا. حضرت اوزی‌آخوند اولارەق (قزانداغی برمولانڭ دلالتی بلەن‌گنه بولدی.) طاوق کنەگی شیکللی مکتب‌آطلی برنرسەده نیقدر زورقریەنڭ بالالارینی‌ایزوب، ایك قیمتلی عمرلرینی ضایع ایتمکدەدر.

ایکنچی محلەسنده، شولایق بالالارنی ایزودن باشقەسی یوقدر.

بوندن باشقه بوزی ومولا ایلی آوللاریدر. مولا ایلنده، یخشی‌غنه همتلی بایلارنڭ اجتهادی بلەن برمکتب آچیلوب، برابر روسچه قلاص‌ده قبول ایتلەرك بالالارگوزل روشده تربیه ایدیلەدر.

بوندن باشقەده، نورلاط، آچاسر، شردان آول‌لاریدر. نورلاطده محله بلەن مولالر برنیچه یل‌لردن بیرلی صوغشوب یاتمقدەدرلر. عبد الله ملانـڭ اوستندن دانوسلر یاصاب، اوبسکەلرده بولدی. بوحضرت: اصول‌صوتیه بلەن‌اوقتوب، بالالارنی یخشی‌غنه تربیه ایتەدر ایدی. شردان قریەسنده‌خلقنڭ اوقوغه‌ـاوقتوغه قارشی توردقلرندن، امام نورعلی افندی آلکین ملالقنی تاشلارغه مجبور بولوب، برنیچه آیدن بیرلی قزانده تورمقده‌در.

زورراق آوللارده: ماماتش، تانای، قرەشەم، ئەرە، وأجەلی آوللریدر. ماماتش آولی‌ده زور بایلار بلەن تاو یاغنده مشهور آوللردن‌صانالادر. آول زور بولوب، خلقیدەکوپ بولسەده مولالاری، بازاردن بازارغه طر، طر چاوب یورودن باشقه ئشلری یوق.

تانای وقرەشەم آوللری زور قریەلردرلر. بو آوللرده ویران حالنده یاتمقدەدرلر. ملالر آش صودن بوشی آلمیلر. خلق آلارغه بیك‌اشانا.

دخی بوندن قالا: قایبچ، چەچقاب، بالطـای آوللریدر. مین ایندی بتون تاو یاغنداغـی آوللرنی صاناب یازسامده، اوقوچیلرمنی‌شادلاندررلق خبر یازا آلمامن. (سزاوقوب یالغورسزغنه).

تەتش اویەزی مسلمانلری: بوسنه (اویەزدنی زیمسکی صوبرانیه) ده بر نیچه مسلمان غلاسنـی بولدرا آلدیلار. بونڭ ایچون بولارغه تشکردن عاجزمز. غلاصنی افندی خدمتینه کروشووی بلەن بایتاق تاتار آوللرینه اوپراؤا صوماسندن مکتبلر صالدررغه آقچه تعیین ایتدردی. دخی بوندن صوڭ بوذات‌نڭ خلق‌غه بوکبی بیوك خدمتلرینی بیك کتوب تورمقدەمزلر.

بوتەتش اویـەزی تاتارلاری، عمومی تـاو یاغنده‌غی تاتارلاردن آلغه کیتکەنرەکلردن صانالورغه یاریدر. شولای بولسەده اوقوغه قارشی توروچی آوللر، ملالر یوق توگلدر. آخری بار.

خیر دعا.

مین یاش وقتمدین بیرلی اوك ایشته ایدم: فلان ملا دعا آلوب چقدی، اول کشی دعالی، اول استاذ دعاسنی آلغان دیوب سویله‌گان سوزلرنی. وهمده مینم اوزیمه‌ده: «دعالی بولورغه طرش، دعا کوب آلورغه اجتهاد ایت!» دیه‌لر ایدی. بو سوزلرنی ایشتکاچ، علم‌دنده دعا کیره‌کلی نرسه ایکان! سبق اوقوماساقده یارار خلفه‌گه کومر طاشوب، صماوار قویوب، صاددن یوروب قایتقان کالوش‌لارینی یووب، کوبراك دعاسنی اله‌کترگه کیره‌ك دیوب نچوك سبق اوقودن توقتالنماغان.

واقعاده دعالی بولمق شولایوق کیراکمنی ایکان؟ یاکه بزنك مدرسه خلفه‌لرینه صماوار قویوب آلغان دعا شولقدر فائده‌لی‌مونی ایکان؟! مونه: بو سؤاللر هرکمنك خاطرینه کیله‌تورغاندر. بوسؤاللرگه جواب اوله‌رق مونه‌مین‌توبانده بعض ملالرنك حاللرینی یازامن.

۱) دعاآلوب چققان دیگان ملالر، قش کونی قرق غرادس صالقونده بر قات سیتسه اشطان برلن اوچدین اوچقه طاوق بوو ارغه سوره‌لب یوریدر.

۲) محله‌دن بره‌ر کشی اولسه شونك بیش اون صوملق چوپراك چاپراغی (فدیه‌سی) اوچون مؤذنی برلن یوز صووینی توگوب اورشوشا.

۳) کونی کونی برلن آچ یاتوب بعض کونلرده، بیش اون یاری؛ تورلاغان آطاینی آشاب، طاری به‌لیشی تیاب سوز دشه آلماسلق اچنی کوبدروب آوریدر.

۴) بر ییرگه کوکل آچارغه استاذ بیکه‌سینی اوطرتوب کیتسه‌ده، محله‌گه ایندکاندن بره‌ر کیچ آرتق قونسه، موژیقلاری طرفندن صاندن چغاریلوب سوگوله‌در.

۵) جانی استه‌گان کییوملرنی توشنده‌گنه کوروب آلادر.

۶) عشر فطرنی اله‌کترور اوچون موژیق آلدنده قرقغه صنارلق بولوب صغوله بوگوله‌در تقویلق اظهار قیلادر.

۷) الله تعالی‌نك محترم یورتنده (مسجدده) ایك یوقاری ییرگه (مراقبه) اوطروب، انفاق آیه‌لرینی تارتقالاب صوزغالاب مامق‌لارینی قویوب، اوزینك یوز صووینی توگوب حیا دیگان نرسه‌نی بر یاقغه تاشلاب، شول انفاق آیه‌لری آرقلی موژیق‌لاردن اوزینه آشارغه صوریدر. مسکین‌لانوبگنه: مونه: بو آیت‌لر بزنی آشاتوگز اوچون اینگان؛ بزنی آشاتساگز مونه سزگه حورالعین‌لر، مونه سزگه جنت آچقچی، دیوب قابچق‌سزغنه خیر صوراشادر.

۸) خلق‌غه فائده‌لی اشلرنی اشلاماسکه، اشلاوچی‌لرنیده توقتاتورغه‌طرشورغه، اوسنینه لازم ایتکان کبی، هر فائده‌لی اشکه قارشی توراد‌ر. شولارنك بارچه‌سینه خیر دعا اثری دیوب ایته‌لر.

۹) بربر بای کشی کورسه آدوملارین اونوتا، سوزینی یا‌گلوشه، ریا قاپچغینی موینینه آصا، طاوشی نچکه‌ره، کوزلری اوینی، طمع‌سی قاپارا؛ بای حرکت‌له‌نه باشلاسه آوزینه صولار کوله، بای‌نك دشمان کشی‌سی کم ایکان، سوگوشه‌م بلکه بایغه یارارمن (بای یاراتور) دیوب، کوگلندن دشمانلارگه طوطونا.

۱۰) هر قیلغان یاوزلغینی، وهر اشله‌گان اوصاللغینی شریعت‌که کرتورگه طرشوب دین ایله سودا ایتوب الله قاشنده رسوای بولا، بای بولسه‌ده عشر فطر آلاده، مین شریعت قوشقاندن چقمیم‌دی، فدیه آلسه‌ده مینم هر اشم شریعت قوشوونچه‌دی، مسجد صالدرماسقه طرشوب پراشینهه بیروب یورسه‌ده، مین صرفی‌دی، خلق اوچون طرشورچی‌لارنی

سوکسه غیبت ایتسه‌ده، جمعیت، مکتبلرگه، اوقتوغه معارفکه قارشی توراده همان مین مسلمان‌دی. آو-لاقده خاتون قزلارنی طوتقالاسه‌ده، بن قول زناسی قیلغانم یوقدی، بلکه اوشکره‌مدی. بر آز بابی با-شلاغان ملا؛ آچ کره‌ستیانلرگه بر پوط ایگوننی پوط یارم ایدوب قایتارورغه بیره‌ده، ربا توگل، مینم طرفدن مرحمت‌دی. آنڭ اوستنه فاتحه قله‌من‌دی...

ایشته ملالرنڭ (البته فاضل ذات‌لر مستثنی) ایرته‌دین کیچکه‌قدر بولغان اشلری، خلقغه خدمتلری یوقاریده سویله‌گان روشچه‌در. انصاف کوزی برلن قاراساڭ جمیع ملة اچنده آوناغان کشیلرنڭ ملالر ایکاننی کوره‌سون. شولارنڭ بارچه‌سینه‌ده دعا آلوب چقغان‌دیوب ایته‌لر. ایشته شولای بولاسی کیلگان‌یاش شاگردلر، خلفه‌لردن کوب دعا آلسون‌لر!!!......

ب. ع.

داخلی خبرلر:

ڤولنو اسلوشاتیلنیتسه‌لر.

دیپوتات قاپوستین "р. Утро„ گازیته‌سینڭ یازوچیسنه سویله‌گان. آنڭ اوشانچلی بیرلردن آلغان معلوماتنه کوره، معارف نظارتی، دارالفنون سامعه اوله‌رق اوقوچی قزلارنڭ، قورصلرین تمام ایتولری توغروسنده دومانڭ صراونی قبول ایتما-یه‌چك اولوب صوڭغی تسیرکولرنی اوز کوینده قالدرماقچی ایمش.

چیریزویچاینایه آخرانا بولووینه بنا" Нашъ Понедѣльникъ„ اسملی گازیته «آق اشطانلر» دیگان مقاله‌سی ایچون توقتاتیلغان.

«روسیه» گازیته‌سینڭ یازوینه قاراغانده چیت مملکت اونیویرستیت‌لرنده روس استودینت-لرینڭ حسابی:

فرانسیه‌ده ٢٧٤، اسویچره اونیویرسیتیتلرنده ٢٤٥٨، گیرمانیه‌ده ٤٤٩٦ ایمش.

صامار شهرنده موندن قلك «جمعیت خیریه» آچارغه غوبیرناتور طرفندن رخصت ایتلمش ایدی. حاضرنده کتبخانه آچارغه صوراب غوبیرناتورغه بیرمشلر.

معارف نظارتی اوچیبنی اوکروغ پاپوچیتللرینه، اورته مکتبلرگه بیلگولانگان عدددن آرتق شاگرد آلورغه معارف نظارتینڭ رخصتندن باشقه‌ده ممکن ایدیکنی اعلان ایتکان.

«روسکی ڤیدمستی» غزیته‌سینڭ یازوینه کوره روحانی منصبده بولغان کشیلرگه، دارالفنونلرگه سامع صفتنچه قید ایدلونی س. سینود منع ایتمشدر.

مینسکیده؛ تسیرکوڤنی پریخودسکی اشقول معلم ومعلمه‌لرینڭ پیداگوگیچسکی کورصلری آچلدی. ١٠٠دن آرتق کشی بار.

«پیرم» شهرینڭ اداره‌سی بر گمینازیه‌نی زورایتور ایچون، یکرمی ملڭ صوم تعیین‌ایمش.

معارف‌منیستری «شوارتس»ڭ اورنندن‌چغاچق دیب، بتون روس مطبوعاتی شونڭ حقنده‌تورلی فکرلر یازالار. منیسترنڭ اورندن چغونه دوماده سویله‌نگان سوزلر بولسه کیره‌ك.

صامار شهرینڭ امامی ف. مرتضین«اقتصاد» اسمنده بر مجموعه چغارورغه غوبیرناتوردن رخصت آلمش.

مجموعه زراعت، تجارت صناعت هم آول تورمشلرندن بحث ایته‌چك ایمش.

چیستای شهرنده کرزلری آچق پریکازچکلر اوزآرا «شفقت» جمعیتی آچارغه صوراب، قزان غوبیرناتورینه عریضه بیرمشلر ایدی.

اوشبو جمعیتکه رخصت آلنوب، ۱۰ نچی ایبونده رسمی آچلغان دیب یازالر.

«عسکار» ده‌مازیتغو اسمنده بر کشی «پالینبجنیکوم» آچارغه دیب منیسترلر صاویتنه پراشینیه بیرمش ایکان. بو کونلرده‌گنه منیسترلر صاویتندن رد جوابی آلمش.

تولا — شهرنده‌گی معارف جمعیتی عوام مکتبلرنده‌گی معلملر ایچون علم احیا قورصلری آچقان ایدی. بر قورصلر ایکی آطنه دوام ایتکانک صوکنده یابلدی. اوقورغه کیلوچی معلمه‌لر ومعلملرنک عددی ایکی یوز ایللی قدر بولغان ایکان.

اوفاده معلمه ومعلملرگه جای کونلری ایچون وقتلی قورس آچلغان.

نمنغان شهرینک بایلرندن عنایت‌الله افندی، غصوربنسکی اسمنه، بر قرائت خانه آچوب هم ابتدائی بالالار ایچون بر مکتب بنا ایتدرورگه وعده ایتون مخبرمز یازا.

عمومی درس — قورص

پتربورغ دارالفنوننده ابتدائی مکتبلر معلملری ایچون « قورص » (عمومی درس) آچیلمشدر. «قورص»ده طوپلانان معلملرنک مقداری ۱۰۰۰ نفرگه بالغ اولیور. درس مشهور پروفیسورلر؛ بورودین قاوالفسکی، لیسغافتنک طرفندن ویربله‌چکدر.

و. ح.

آتچوط — حساب

عمومی اشلارنک هر برسینک، خلقنک حسن ظننی جلب ایتوب گوزه‌ل دوام ایتماسی ایچون، اول اشلرنک هر سنه حسابی خلققه اعلان ایدیلمک تیوشلی‌در. اگر، مثلا: بر جمعیتنک یاکه بر اشکه بر عمومی اشنک حسابی خلققه اعلان ایدیلماسه اول ایش، خلقنک تلینه کروب؛ کوزدن توشه‌در. شوگار کوره متمدن ملتلرده حساب — آتچوط بیروگه بیک اهمیت بیره‌رك برده مساهله ایتمیلر.

بزنک خلق، ئلك عمومی اشلرگه بیك عادتلانوب بیته آلمادیقندن، ئلیگه‌قدر، بلکه حاضرده ده عمومی اشلرنک حسابنی، شول اش باشنده یرورچیلر کورساتورگه ایرنه‌لر. کوب وقت مساهله ایله‌لر لکن بو اشکه دقت ایتکایلرده یوق دگل. جمعیت خیریه، وآچلرغه یاردم کامیتیتلرینک وبعض خلق طرفندن قارالا تورغان کتبخانه‌لرنک مکمل حسابلری چیقوب تورادر. شبهه‌سز سنوی حسابنک چقوب ترووی، اول اشلرنک یخشی دوام ایتووینه‌گنه سبب بولادر.

مین موندە حساب توغروسنده سویلاگانده اداره‌مزگه مخصوص یبارلگان «چیلابی اجرتسز کتبخانه» نك ۱۹۰۷ نچی سنه ایچون حسابنی یازوب کیتما کچی بولامن.

حساب بیك مکمل یازلوب هر بر داخود ومصارفی اعانه ایدلگان کتابلری، شول کتبخانه اعضالرینك کینگاش مجلسلری هر برسی یازلغان فقط دورتنچی مجلسده، چیلابی مسلمه‌لرینك طلبلری، بیك ضعیف دلیللار ایله رد ایدیلدیکنی آیتمی کیتار حال یوق. شوگار کوره بو مسئله‌نك یاکادن قارالوب حل ایدلووی مطلوب.

حاضر کتبخانه‌نك روسچه هم تاتارچه مجموعی «۲۵۷» دانه کتاب ورساله‌لری اولوب ۷۳۳ صوم قیمتنده‌در. کتبخانه‌گه تاتارچه اون روسچه اون مجموعی ۲۰ جریده وژورناللار آلوب سنوی داخودی ۸۶۰ صوم ۱۱ تیین‌در. کتبخانه‌نك دوام وبقاسنی تیلاب یاردم ایدوچیلرگه تشکر اولنه‌در.

قزان خبرلری

تجارت مکتبی.

شهر دوماسینڭ اوتکان مجلسلرینڭ برسنده آرچاقرنده صالنا باشلاغان تجارت مکتبینی تمام اینو اوچون ۱۰۰،۰۰۰ صوم آقچه تعیین قیلنمش ایدی.

بو کونلرده مذکور مکتبنڭ شوراسی اوشبو آقچه‌نڭ ۵۰ مڭ صومینی اییون آینده، ۲۵ مڭ صومینی آوگوستده، قالغان ۲۵ مڭ صومینی سینتهبرده بیرورگه صوراب شهر اداره‌سینه مراجعت ایتدی.

تجارت مکتبی بو سنه قشقه تمام صالنوب بته‌چکدر.

«سرای» خارچوۋناسی.

۲۲نچی اییون، اویله وقتی اولدقندن، آش آشاب چغارمن دیه مسلمان خارچوۋنالرندن «سرای» خارچوۋناسینه کروب شونده‌غی خادمدن سیلانکه کیترورگه قوشدم. بر آزدن سیلانکه دیه بر بولغانچق صو کیتروب قارشمه قویدی. مینده، بو ایندی سیلانکه‌در دیه آشارغه دیب صاوت ایچینه قاشق صالوب قاراسام، قاشقغه ئله‌گوب، ئلله نیندی قورقنچلی قورتقه اوخشاولی بر نرسه کیلوب چقدی. استه‌لده‌گی کچك تاریلقه‌غه آلوب قویدم. تکرار آشیم دیب قاشقنی صاوتقه صالسام، اولگیسندنده قورقنچلیراقلری کیلوب چغادر. شوندن صوڭ صاوتدن بارینی تاریلقه‌غه بوشاتوب بتردمده، یانمداغی ایپده‌شلردن «بو بالا میگا سیلانکه اورنینه خطا بوتان نرسه کیتردی بوغای» دیه صورادم. آلارده قاراب عجبله‌نوب کولدیلر.

صوڭره آش کیترگان بالانی چاقروب، تاریلقه‌داغی قورقنچلی نرسه‌لرگه اشاره اینوب «بو نرسه اینمی؟ یا که باشقه بر نرسه‌می؟» دیه صورادم. بالادا هیچ نرسه اینورگه بلمی آبدراغاچ «بلمیم میگا سیلانکه دیه شونی صالوب بیردیلر» دیه جوابده بولدی.

صوڭره قانتورغه توشوب تاریلقه‌داغی قورقنچلی نرسه‌لرنی کورگازدم. آنداده «بو شونده‌ی سیلانکه ایچینه صالا تورغان ایت دیه‌رگه بلمه‌دیلر. حاصل نی قدر کشی‌دن صوراب قاراسام میگا سیلانکه ایچینه ایت دیه صالوب کیترگان قورقنچلی کیسه‌کلرنی «بر فلان نرسه» دیه چن اصمن اینوب جواب بیرورگه توغری کیلمه‌دم. هرقایوسی «بز مونی نی ایکورگه‌ده بلمیبز» دیلر. اول قورقنچلی قورت کبی نرسه‌لرنی حجة بولسون دیه برکاغذگه اوتروب اوزم ایله آلوب کیتدم. اوزمده صاقلانادر. ایسنه‌گان کشیگه آقچه‌سز کیلوب قارارغه ممکن. ئلله ایت قیمتله‌نگاچ ایت اورنینه آرزانراق بر نرسه طابلروبده مینم خبرم یوقمی؟.

کروب آشاوچی.

مکتوبلر

محرر افندی!

حقیقت‌نامه‌شول مکتوبکه اورن بیرورگزنی اوتنم.

استراخان‌ده نشر اینله تورغان «ایدل» غزیته‌سینڭ ۶۱نچی نومروسنده حافظ خ. عثمانی امضالی مقاله‌ده «اصلاح» جمعیتی توغریسنده خلاف حقیقت بر خبر کورلدی. خ. افندینڭ یازوونچه گویا که «صاراتف شهری قارت حضرتنڭ مخدومی ضیا نامنده ملا قزانده کول بویی مدرسه‌سنده اوقوغان زماننده «اصلاح» جمعیتینڭ رئیسی اولوب حرکت ایلمش ایمش.

ضیا افندینڭ حاضرده مکتب مسئله‌سینه اهمیت بیرماوین قباحتلرك کورساتو ایچون یازلغان بو خبر، درست توگل، اول کشی هیچ بر زمانده قزانده

«اصلاح» جمعیتی نك رئیسی بولغانی یوق. بر شاگردلر مجلسنك (جمعیتنك توگل) رئیس لك ایتكان بولسه ده بو رئیس لك فقط شول مجلس كه گنه بولغاندر.

بر زمان حیات ده اهمیتلی بولغان هم تاتار تاریخنك منگوكه اهمیتن صاقلایاچق «اصلاح» جمعیتی توغروسنده غی بو حقیقت نی مهم دیب اویلاغانمدن «الاصلاح» اوقوچیلرغه بلدرونی وظیفه مدن صانادم.

اصلاحچی.

متفرقه

زكی شاكردنك مدرسه دن قولووی.

۳٤نچی نومردن مابعد

زاهی برلان سلی نك مشاوره سی بیك اوزاقغه كیتدی. كوب سویلاشدیلر، واویلاشدیلر. آخرده: هر ایكسی اصلاح نك لزومن اعتراف اینسه لرده نیچك كنه اصلاح ایدوده منافع شخصیه لرینه وراحت سعاده لرینه خلاف اولدیغیچون هیچ بر تورلی ده اصلاح ایتماسكه نیچك بولسه ده شاگردلرنی یمانلب اصلاح نك اصلا كیراك توگللگنی محله بایلرینه آلداب بویاب كورساتورگه قرار بیردیلر.

محله بایلرینه اصلاح نك كیراك كمگانلگن نیچك اشاندرورغه ونی روشلی آلدارغه شول خصوصده سویلاشوب اوطره لر ایدی. بولارنك بختینه قارشی محله نك نفوذلی ودولت لی آدملرندن ٤-٥بای كیلوب كردی. السلام علیكم، وعلیكم السلام، خوش كیلدگز، رحیم ایدگز. سوزلریله قارشولادیلر. بایلر اوطردیلار سویلاشه باشلادیلر. ایك اوّل سلی وزاهی، بایلرغه چیكدن طش تریلكه توندیلر. ومعنا سجده ایتدیلر. صوكره اوقو اوقتو مكتب مدرسه حقنده سوز آچدیلر بوطوغریده سوزبیك اوزون بولدی. بارنی یازاچق بولسه ق اوقورغه یالغرسز. قصقه سی غنه حضرت وخلفه لر مدرسه لرده حاضرگی اوقوشنی شریعت كه تمام موافق، وبیك جیتكان، هیچ بر تورلی درس آرتدرو فلان ایدوكی اصلاحلرنك كیراگی یوق. مدرسه لرنی اصلاح كیره ك دیگانلر شاگرد بولمسون باشقه بولسون همه سی دین تاشلرغه وبترورگه وآنك اورنینه كافر علمنی اوقورغه تلاوچیلر ایدكنی ملك تورلی حیله آلداو وبویاو ایله بایلرغه اثبات ایتدیلر.

بونارغه قارشی بایلرمزده: حضرتلر! سز یومشاق سز؛ اوزگز دین باشلغی بولوبده دین نی بتروب كافر علمی اوقورغه تلاگان شاگردنی مدرسه ده توتاسز، اگرده شولای دیننی بتروب كافر علمی اوقورغه صوراوچی بولسه بر مینوت توتمای سوروب چغارگز» جوابنی بیردیلر.

مجلس بتدی بایلرده چغوب كیتدی..یا.. بایلر چقغان صوك سلی برلان زاهی خلفه ده بولغان شادلق كیفنی هیچ تعبیر ممكن دگل.

سلی ایته: اما صوك محله بایلرینك نادانلغی وبزم هر سوزمزه اشانوچیلقلری بزم ایچون فائده لی ده اصلاح صوراوچیلر دیننی بترورگه تلایلر دیگان ایدم گویا یالغانلاوی محال اولان الله نك وحی سی كبی اشاندیلر. اگرده بزگه اشانماینچه طوقتاقلی بز شاگردلرنك نی صوراغاننی تیكشریك دیسه لر وباروب تیكشرسه لر. اصلاح صوراغاننی قووگز دیب ایتو قایده بالعكس آلار دیننك اصلی اولان همده دین اوزی واجب ایتكان علملرنی صورایلر ایكان! سز نیك اوقتمایسز؟ نیگه اصلاحقه قارشه سز؟ دیب بزنی سوگه ر ایدیلر. احتمال اصلاحقه مجبور ایده رلر ایدی؟ ئلی اوزلری نادان بولغاچ بزگه اشاندیلرده اصلاحچی لرنی قووگز دیب كیتدیلر. اما راحت صوك.

زاهی: کوب شاولاما ایتدی. ملک توزلی یالغان برله‌ن بولسه‌ده بایلرغه اصلاح کیره‌که‌گانلکنی بیان ایتدک قناعتلاندردک. شاگردلر عریضه‌لرنی بیره کورماسون، احتمال سز حضرتلر بزگه یالغانلاغانسز ایکان. شاگردلرنک صوراوی شریعت‌گه خلاف توگل ایکان دیب اصلاح طرفینه آوشه باشلرلر.

اول شاگردلر اوزاق طورماسلر امضا قیلشورلرده بایلرغه بیرورلر. بز آشکارچه زکی نی قووب چقارورغه کیره‌ک. آنی چقارساکز بزده چقامز دیوچیلر بولسه همه‌سنی‌ده سوروب چقارو کیره‌ک. مدرسه‌ده تفسیر، فنون سوزینی موندن صونک سویله‌تماسکه وموندای بوزولغان آدملردن مدرسه‌نی طازارتوب اوقیمو، اوقمایمو تلاسه نیشلاسون فقط بزه اطاعت ایتسون شوندایلرنی‌غنه قالدرو کیره‌ک.

بوخصوصده برآز مذاکره‌دن صونک سلی وزاهی هرایکسی‌ده زکی نی ایرته‌گه مدرسه‌دن قوارغه، آنی حمایه ایدوچیلر بولسه، آلارنی‌ده برگه سورورگه قرار بیردیلر. مذاکره بتدی. زاهی سلی‌گه کیلگانده نه درجه قایغولی ایسه، سلی دن مدرسه‌گه قایتوب کیتکانده اوّلگی قایغوسی بتوب، صونک درجه شادلق ایله کیتدی. مدرسه‌گه قایتقانده کیچ بولغان ایدی. قایتدی‌ده بیک طنچ یوقلادی.

تون اوتدی، زکی نک مدرسه‌دن قوولاچاق کونی طوغدی. همه شاگرد یوقیلرندن اویانوب چای اچدیلر. زکی بوکون توشنده گویه بر زندانغه له‌گب، ئلـه نیندای کشی‌لردن قینالوب، ظلم کوروب، صوکره اوزینک قوتلوب چغوینی کوردیکندن بزم زکی مخدوم‌ده آخرسی بایلرغه عریضه بیره‌چکمنی بلوب، مینی بومدرسه‌دن قواچقلردر. دیب اویلانوب یورمکده ایدی.

منه بر زمان مدرسه‌گه سلی حضرت کیلب کردی. سلی مدرسه‌گه کیلووی ایله، بر اولکان بولمه‌نک اوستالینه اوطروب، یانینه زاهی خلفه‌نی وزکی مخدوم‌نی چاقروب آلدی‌ده همه شاگردنی جیارغه قوشدی. شاگردلر جیوله «نی‌بارده نی بار. عمرده جمعیت بولغانی یوق ایدی نی اشله‌ب بوکونگنه جمعیت یاصیلر» طاوشلری هرکمدن ایشدلمکده.

سلی حضرت: همه شاگردلر جیولدی مو؟

شاگردلر: جیولدی. سلی: شاگرد جیولغان بولسه یخشی آلایسه. طاوشلانماکز. مونا مین بر کاغذ اوقیه‌ن یخشی طکلاکز.

حضرت اوقی همه شاگرد دورت قولاق ایله طکلامقده بیک مفصل واوزون یازلغان موندن خلاصه‌سنی‌غنه یارلغان:

باشینه «اطاعتسزلک جزاسی» دیب یازلغان. «اوزنگزگه معلوم شاگردلرم: زکی مخدوم بو مدرسه‌ده نیچه یللر اوقودی وعالم بولدی. اوّلگی سنه‌لرده بزم ایک اطاعتلی شاگردلرمز جمله‌سندن بولسه‌ده، بویللرده بیک بوزولدی. اطاعت ایتمای باشلادی. فلانیه مدرسه‌سینک شاگردلرینه قاتشدی. روماز وغزینه اوقودی. وشاگردلرگه‌ده آلوب کیلوب اوقوتدی. قرائتخانه‌غه باردی. اوّل‌ده آطنه‌سنه ۱—۲ درس حتی ۱۵ کونگه بر درس بیرسام‌ده بر سوز دیمیلر ایدی.

شول زکی نک منطق واختلافات ومناظره برلان عمر اوزدروغه یارامی، تفسیر حدیث فلسفهٔ دینیه وفنون کیراک دیگان سوزلرینه آلدانوب بزگه فلانچه علم‌لر کیراک دیب شاگردلرده سویلانه باشلادیلر. بزنی هروقت خفالادیلر. هرزمان بزگه علوم دینیه وفنون اوقتوکز دیب اطاعتسزلک کورساته باشلادیلر.

مونه زکی اوزینڭ بوزولوی ایله گنه قالمادی. شول روشلی بیك کوب شاگردلرنی ده بوزدی، اوزینڭ مسلکینه کرتدی. وباشقه شوندی بیك کوب اطاعتسزلكلری وضررلی حرکتلری بولدی.

شول قباحتلکلری ایچون زکی نی مدرسه دن قوارغه حکم ایتدك. زکی ایشت سین سینڭ ایله آراده علاقه منقطع بولدی. برمینوت تورورغه رخصت یوق. نرسه لرڭنی آلده، بوساعت مدرسه دن چغوب کیت.

موندن صوڭ تفسیر، فلسفهٔ دینیه فنونی آغزینه آلغان کشی نڭ برسنی ده مدرسه ده توتمیاچقمز. اگرده بوسوزنی سویلاو فرضنده بولسه اول کشی ده زکی بیلان چغوب کیتسون.

امرنامه (طوغریسی ظلمنامه) اوقولدی. تفسیر فنون صوراغان ایچون زکی مخدوم قولورغه محکوم بولدی. زکی نڭ طرفدارلری: «بارداق، پیژنایغه بارغان، بارعمرنی فحش، خمر آرتندن یوروب اوزدرغان شاگردلرنی قومایسز تفسیر فنون صوراودن باشقه هیچ گناهسی بولمغان زکی نی نیك قواسز؟ نیچون اورنسز ظلم ایته‌سز؟» مثللو مدافعه ده بولسه لرده فائده سی بولمادی. استبداد وتعصب جیرینی بولدی.

زکی قوولاچق بولدی. زکی نڭ ایبداشلری قوولوینه ناراضی لق کوستارسه لرده بزم زکی مخدوم اوزی هیچ برسوز دیمادی. نیك قواسز دیب آغز آچمادی. بومدرسه دن قودیلر، فلان ایندیلر دیب هیچ ده آغرسنمادی. بالعکس برمینوت تورما، چغوب کیت سوزلرنی ایشنوب گویا زندان‌دن قوتلوغه امر بولغان کبی یوزنده شادلق اثرلری کورندی.

زکی هیچ ده اوزگارمی گنه وقار ومتانتنی محافظه ایله مجلسنڭ صوڭنده رق اوشبوسوزلرنی سویله دی:

حضرتلر! فحش خمر آرتندن یوروگانلرنی قومایچه تفسیر، فن صوراغان آدمنی قووگز نه قدرلی ظلم ووحشت ایسه ده بنم بوطوغریده دیه چك هیچ سوزم وهیچ شکایتم یوق. وسویلارگه حاجت ده یوق. نیك قواسز مینی دیب سویلر ایدم.

آخری وار — عالم جان ابراهیمف

تصحیح

اوتکان نومیرده «قزق عشق» سرلوحه لی شعرده گی «جیلگه» نی «جیلکه» و «نچکه له تب» نی «نچکه له ب» دیه اوقورغه تیوش.

اعلانلر

الاصلاح نڭ یارم یللق (٢٤ نومروسی)
اعلا صورتده توبله تلب صاتلا باشلیدر.
کالینکور طشلی غیسینڭ بهاسی ١ صوم ٧٠ تین
پراستوی طشلی غیسینڭ بهاسی ١ صوم ٥٠ تین
اداره دن کیلب آلوچیلرغه هر ایکیسندن
اوتزار تین کیموتله در.
چیتدن صوراتوچیلرغه آدرس
Казань, ред. газ. „Эль-ислахъ"

ایرلر گیمنازیه سندن شهادتنامه آلغان تاتارقزی
اورتا مکتبلر پراغرامماسی بلەن یاخود روس
تاینگنه اوقترغه بالالر قبول ایته‌در.
تلەگان کشیلرنك اویلرینه‌ده باروب اوقوتا.
خط بلەن مراجعت اینه‌رگه: «الاصلاح» ادارەخانه‌سینه صفیه قولاحمیدژاغه.

لغت کتابی «لغات خمس» باصلوب چقدی

اوشبو اسمده ترکیچه، عربچه، فارسیچه، روسچه، فرانسوزچه لغتلر، برسی آخرگه مناسبتی اعتباری ایله ٤٧ فصل اوزره ترتیب ایدلمشدر.

مذکور بش لساننك لفظلرینی تابو اوڭغای بولسون ایچون، ترکیچه‌سنی، حروف هجا ترتیبی ایله یازلوب هر قابوسنده برقاچ مرادف سوزلر هر تلنك اوزحروفاتی ایله یازیلدیغی کبی، بر تلنك لفظلرینی ایکنچی تل حروفی ایله‌ده کورساتلمشدر.

مذکور ترتیب ایله ۲ مڭدن زیاده سوزلرنی حاوی اولان اوشبو کتاب حاضرگه قدر مثلی کورلمامش، یاڭگا لغت کتابیدر.

بناءً علیه هرطالب معرفتکه بر دانه‌سنی مالك بولمق تیوشدر. بهاسی: برصوم اولوب، پوچته مصارفی بلەن، برصوم ۲۰ تین مجلدی: برصوم قرق تین. اوندن زیاده آلوچیلرغه پوچته مصارفی آلنماس.

زاداتکاسز نالوژ قیلوب یبارلماس.

دائما مؤلفنده ومشهور کتابچیلرده صاتلور.

Посадъ Мелекесъ (Самар. губ.)
Имаму Камалетдину Т. Раимову.

باصلوب چقدیلر

یاڭگا کتابلر:

«کتاب» نشری

I «طوطام» ع. غ. چغتای اثری بهاسی ۲۵ تین.
II «گوزل قز خدیجه» محمد ظاهر بیگیف اثری بهاسی ۱۸ تین.
III «آینه سیاحت» * * * بهاسی ۱۳ تین.

بو اثرلرنی هربر مشهور کتبخانه‌لردن آلورغه ممکندر.

«شعرلر کتبخانه‌سندن»

۵ نچی دفتر

یگرمنچی عصر قوباشی

میرحیدر کریمبایف اثری:

بهاسی ۱۰ تین پوچطه ایله ۱۲ تین همه کتابچیلرده صاتولا.

ناشرلرغه آدرس
Казань, типографія Шарафъ.

تنلری ضعیف یا خود اوقوده، آشلاوده مشقت چیگه تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایته طورغان هم نیرولری ضعیفله‌نگان، تیز کیفلری کیته طورغان، تورلی یه‌شده‌گی ظور کشیلر قوت کرتر ایچون یك موفقیت بلەن.

دوکتر گامیلانڭ گەماتاگەن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایته‌لر.

هضم قوتنه، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرولر کوچله‌نه.

صاتلا هربر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلرده. Гематогенъ Д-ра Гоммеля. البته دیب آلگز آلفاند.